

דף יח

'אמר רב יוחנן: בשלשה מקומות הלכו בו חכמים אחר הרוב ועשאום כודאי...' יש מפרשים שהחידוש הוא שאפילו רבי מאיר החושש למיעוט, מודה בשלשה אלו שהולכים אחר הרוב כודאי מפני שהמיעוט אינו מצוי, ואף על פי שיש חזקת טהרה המנוגדת לרוב (עתורא"ש ושאר ראשונים כאן ובע"ב). ויש מי שכתב שהחידוש הוא שהולכים אחר הרוב גם כאשר יש שינוי וריעותא, שאפשר הואיל ונשתנה נשתנה והריהו מהמיעוט, וכגון דם שנמצא בגג הפרוזדור שהוא דבר חריג, וכן לענין שליח ויד חתוכה [וכן מה שהקשו מתשע חנויות, מכך שנמצא הבשר בקרקע (כפרש"י) והרי אינו במקומו הראוי, הורע ברוב. וכן י"ל בתשעה שרצים, שנמצא שלא במקומו הראוי] (עפ"י משיב דבר ח"ה ל. וע"ע משמרות כהונה).

'שליח בבית הבית טמא, ולא שהשליח ולד אלא שאין שליח בלא ולד'. ואף ברשות הרבים טמא, שאם בבית שהוא רשות היחיד דוקא, אפילו בספק היה לנו לטמא ואין צריך לטעם 'אין שליח בלא ולד' (רמב"ן להלן).

'תשע חנויות... ובנמצא הלך אחר הרוב'. על דברי התוס' (בד"ה אחר) שחזקת האיסור של הבהמה מועילה כלפי הבשר הנמצא, וכיצד הדין בתערובות, האם מועילה חזקה של החתיכה – ע' שב שמעתא ד, ב; שערי ישר ב, ח; (זכר יצחק נו כז); שו"ת בית שערים או"ח קנג; תשובות הגרי"ח זוננפלד ע, יט; מנחת שלמה ח"א סוס"י פב; שעורי ר' שמואל רוזובסקי ב"מ כו. (עמ' רלד).

'תשע צפרדעין ושרץ אחד ביניהם...' בדין 'רוב' בספק טומאה – ע' בשו"ת אחיעזר ח"ב ב; בית ישי נג הערה ג.

(ע"ב) 'אילימא לעוטי רובא דאיכא חזקה בהדיא דלא שרפינן עליה את התרומה, והא אמרה ר' יוחנן חדא זימנא...' משא"כ באותן הלכות דלעיל, אין מתחשבים בחזקת טהרה כיון שהריעותא באה מגופה (עתוס'). וכן בשליח בבית – הואיל והשליח ודאי נמצאת בבית, הרי הבית כשליח עצמה ואין חזקתו כלום שהרי החזקה אינה מלמדת שלא היה ולד בשליח והבית כמוהו כשליח עצמה. מה שאין כן בתינוק שנמצא בצק בידו, הואיל ואין ודאות שנגע בעיסה [ודלא כפרש"י], מועילה חזקת העיסה לטהר (עפ"י רמב"ן רשב"א וריטב"א. ואפשר שזו גם כוונת התוס' – חזו"א רטו. וע"ע במובא לעיל ב: על מה שאמרו שם כיון דמגופא קחויא לא אמרינן אוקמה אחזקתה).

'תינוק הנמצא בצד העיסה ובצק בידו, רבי מאיר מטהר וחכמים מטמאין שדרכו של תינוק לטפח. ואמרינן מ"ט דר"מ קסבר רוב תינוקות מטפחין ומיעוט אין מטפחין ועיסה זו בחזקת טהורה עומדת, סמוך מיעוטא לחזקה ואיתרע ליה רובא. ורבנן מיעוטא כמאן דליתיה דמי ורובא וחזקה רובא עדיף...' הרי שנחלקו ר"מ וחכמים ב'רוב' המתנגד ל'חזקה', האם הרוב עדיף או החזקה מצטרפת עם המיעוט לבטל כח הרוב. ומבואר שלר"מ מועילה החזקה כנגד הרוב מדין תורה ולא מדרבנן, שהרי נוקט כן לקולא.

בטעמי מחלוקתם נחלקו הראשונים ז"ל; שיטת התוס' (כאן ובקדושין פ. ובכתובות ט.) שלדעת חכמים בכל מקום הרוב עדיף מהתורה וכ'ודאי' דמי, אבל כאן 'רוב תינוקות מטפחין' אינו רוב גמור ולכך לרבי יוחנן אין שורפים את התרומה – שאינו ודאי. ולכך לר"מ טהור – שלדעתו רוב זה אינו מועיל אפילו להיות

שקול כנגד החזקה [י"מ משום שהוא רוב התלוי במעשה ואין הולכים אחריו. עפ"י ריה"ל מיזליש קדושין שם. ובבכורות כ נחלקו בדבר אמוראים], אבל במקום רוב גמור – גם לרבי מאיר הריזה ספק. שיטת הרמב"ן (ביבמות קיט) שלר"מ רוב מול חזקה נידון כמחצה על מחצה אלא שלענין טומאה מיקל משום 'דלא מפשינן בטומאה' (ונראה פשוט משום שהוא ספק בדבר שאין בו דעת לישראל שמדין תורה טהור אף ברשות היחיד, וסובר ר"מ שלא עשאוהו כמי שיש בו דעת לישראל (ע' קדושין שם) משום דלא מפשינן בטומאה. וע' גם תורי"ד קדושין ותוס' כתובות יג:). ולרבנן, ב'רובא וחזקה' הולכים אחר הרוב לחומרא ומדרבנן, אבל חוששים למיעוט. (לשיטה זו י"ל שרוב תינוקות מטפחים אינו שונה משאר 'רוב' שבתורה, ולעולם רובא עדיף מדרבנן ולחומרא. ולכאורה כ"ז רק לרבי יוחנן אבל לר"ל ששורפים משמע דל"ה ספק. וע' תוס' יבמות קיט; ספר הישר תלח; חזו"א ריש דמאי; ידים ו,ו-ז; שבט הלוי ח"ה פה,ו).

'אלא למעוטי רובא דרבי יהודה...' יש מפרשים [דלא כפרש"י ורמב"ן] שרבי יוחנן בא לומר שהלכה כחכמים אעפ"י שמסתבר טעמו של רבי יהודה. ויתכן שטעמם של חכמים הוא, הואיל ומיעוט חתיכות של מיני דמים טהורים מצוי הוא, מעמידים האשה על חזקת טהרתה (עפ"י רשב"א וריטב"א, ר"ן ותורי"ד כא.). התוס' (כא. ד"ה רבנן) הקשו מה טעם אין מטמאים ברשות היחיד, ותרצו שלחכמים רוב חתיכות אינם של ארבעה מיני דמים. ולדעת שאר הראשונים צ"ל שספק במטמא אין ללמוד מסוטה לטמא כשיש חזקת טהרה (כסברת הראשונים לעיל ב – ע' במובא שם), ועכ"פ אינה טמאה ודאי אלא מספק (כמוש"כ הרשב"א להלן כא. בשם רש"י וכן בריטב"א ובתורי"ד).

דף יט

'חמשה דמים טמאים באשה...' כתבו הראשונים ז"ל שעתה אין אנו בקיאים במראות הדמים, שצריך לכך בקיאות גדולה, ואף בימי הגמרא היו חכמים שנמנעו מלראות דם מפני חוסר הבחנה (ע' להלן כ.). כל שכן עתה שנתמעט לבם של חכמים מפני כובד הגלות ותכיפת הצרות (ע' הלכות נדה להרמב"ן א,טו), הלכך כל מראה שיש בו אדמומית וכן בכל מראה שחור אפילו כזית ודיהה ממנו, ואפילו דיהה מן הדיהה – צריכה לישוב עליו שבעה נקיים (הדושי הרמב"ן), מלבד הירוק הואיל ואין בו אדמומית (עפ"י הרא"ש ושאר פוסקים).

ובשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (שעה) כתב אודות מראות לבנים שהר' שמשון מטריווייש היה אוסר משום שאין אנו יודעים מהו 'כמימי בשר צלי', וגם שמא יצא אדום ואח"כ נשתנה [ע' בפתח עינים להלן כ: שתמה על סברא זו שהיא מנוגדת לסוגיא ערוכה שם], אבל הר' משה והר' יצחק אחיו התירו בלי גמגום. ובתרומת הדשן (רמו) צדד בדבר בדעת הסמ"ק (רצג) ושערי דורא (כא), שמא לדעתם יש להחמיר אף בלבן ובירוק).

וכן כתבו אחרונים להקל במראה חום כעין קליפת ערמונים או כעין משקה קפה, לפי שאינו נוטה לאדמומית (עפ"י סדרי טהרה ופ"ת קפה,א). ובבדיקת האשה יש מחמירים, בפרט בתחילת שבעת נקיים או בימים הסמוכים ממש לוסתה – אם לא באשה שאינה יכולה ליטהר בלא זה (ע' שבט הלוי ח"ג קכא וח"ד קג וח"ה קו,ו).

וכן במראה אפור אין להחמיר, שידוע שאינו בכלל 'שחור' (עש"ך קפה סק"ב ודרכי תשובה סק"ו; שבט הלוי ח"ה קו,ו).

ויש מהאחרונים שכתב להחמיר בזמן הזה אפילו בירוק כזה וכשעוה אלא אם יש צדדים אחרים וסברות מוכיחות שאינו דם הנדה (עפ"י של"ה שער האותיות, ממהרש"ל), אבל דוקא ברואה באקראי, אבל הרואה